

<http://dx.doi.org/10.16926/gea.2021.02.25>

dr Konrad BUCZKOWSKI
Instytut Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk
<https://orcid.org/0000-0002-3083-0393>
e-mail: k.buczowski@inp.pan.pl

COVID-19 a przestępczość – spojrzenie z perspektywy europejskiej i krajowej

Streszczenie

Artykuł na przykładzie wybranych państw europejskich, w tym Polski, przedstawia zmiany w obrazie przestępczości zachodzące w wyniku wystąpienia z początkiem 2020 r. ogólnoświatowej pandemii wirusa COVID-19. Zawarte w opracowaniu wyniki badań prowadzonych w pierwszych miesiącach pandemii, choć ograniczone dostępnością wyników badań, pozwalają jedynie na częściowe uchwycenie kształtujących się trendów zmian w zjawisku społecznym, jakim jest przestępczość. Są one jednak niezwykle interesujące, gdyż po raz pierwszy mamy do czynienia z wystąpieniem zjawiska, którego oddziaływanie ma charakter ogólnoświatowy, i w tym kontekście możemy również oceniać zmiany trendów przestępczości: jej rozmiarów, charakteru i rodzajów.

Słowa kluczowe: COVID-19, pandemia, przestępczość, zmiana, trend, zjawisko społeczne.

Wstęp

Pandemia wirusa COVID-19, choć początkowo nikt zapewne tego się nie spodziewał, odcisnęła swoje niezmywalne już piętno na całym globie. Jej zasięg objął wszystkie dziedziny życia społecznego, gospodarczego i politycznego. Przymusowe zamknięcia całych gospodarek, zerwanie łańcuchów dostaw, przymusowa praca zdalna, a dla wielu osób również utrata pracy, zwiększona zachorowalność i śmiertelność odnotowywana w zasadzie we wszystkich państwach świata, musiały również wpłynąć i na tę sferę życia, jaką jest przestępczość. Zakłócenie normalnego funkcjonowania społeczeństw nie mogło pozostawić i tego, oczywiście niepożądanego, elementu składowego życia społecznego bez jakichkolwiek zmian.

Zbyt wcześnie jest, by dokonywać całościowych ocen wpływu pandemii na skalę przestępczości na świecie. To, w jaki sposób wpłynęła ona na przemiany tego zjawiska w poszczególnych państwach oraz w wymiarze ogólnosiwiatowym, będzie można spróbować oceniać dopiero za kilka lat, znając wieloletnie trendy przestępczości. Będzie można wówczas wskazać zmiany w realizowanych przez sprawców poszczególnych typów przestępstw metodach działania, czy wręcz wyróżnić „przesunięcia” działalności przestępczej z jednych dziedzin życia społecznego do innych. Nie znaczy to, że nie warto dokonywać na bieżąco szacunków tego, w jaki sposób COVID-19 zmienia przestępczość. Są to na razie pojedyncze próby prowadzone w poszczególnych państwach, w większości wrywkowe i niepełne, jednak pozwalające nam na wyciąganie pierwszych wniosków, co do możliwych zmian trendów przestępczości w kolejnych latach tak w wymiarze lokalnym, jak i międzynarodowym.

Artykuł niniejszy stanowi prezentację wstępnych wyników badań nad zmianami w przestępczości w związku z wystąpieniem pandemii COVID-19 prowadzonych w wybranych państwach europejskich, w tym w Polsce. Dokonany na potrzeby tego opracowania wybór ograniczony jest dostępnością literatury i nie może stanowić przyczynku do całościowego spojrzenia na ogólnosiwiatowe trendy w przestępczości, jakie wystąpiły w wyniku pojawienia się pandemii. Zastrzec należy również, iż prezentowane wyniki badań realizowanych w państwach europejskich i Polsce dotyczą często tylko wybranych miesięcy 2020 r. i analizowane były tylko wybrane typy przestępstw, a zatem ich zestawienie i dokonywanie porównań pomiędzy poszczególnymi państwami byłoby nieuprawnione i mogło prowadzić do błędnych wniosków.

Pomimo tych mankamentów zawarty w niniejszym artykule materiał badawczy pozwala jednak już teraz – po niecałych dwóch latach – zaobserwować, jak wynikające z licznych ograniczeń związanych z COVID-19 zmiany w funkcjonowaniu społeczeństw wpłynęły na rozmiar, charakter i rodzaje przestępczości. Ramy czasowe dla określenia zmian w przestępczości w związku z pandemią są zależne od okresu, w jakim wirus rozprzestrzenił się w danym państwie i kiedy, w następstwie tego, były podejmowane przez poszczególne kraje działania mające na celu ograniczenie jego rozpowszechnienia. Początek ograniczeń nie wykraczał poza pierwszą połowę 2020 r. i od tego okresu należy mówić o ewentualnych procesach zmian w przestępczości w związku z wystąpieniem pandemii COVID-19.

1. COVID-19 a przestępczość w wybranych państwach europejskich

Pandemia COVID-19 pojawiła się w państwach europejskich na początku 2020 r. Jednym z pierwszych dotkniętych nią krajów były Włochy, gdzie ograniczenia wprowadzono już na początku lutego 2020 r.

Według danych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Włoskiej już w marcu 2020 r. znacząco spadła liczba popełnionych przestępstw. I tak przykładowo w odniesieniu do kradzieży odnotowano aż ponad 67% spadek, co należy wiązać z wprowadzonym w całym kraju *lockdownem*. O prawie 67% spadła również liczba kradzieży samochodów i o 58% kradzieży motocykli, co mogło być wynikiem zwiększonej liczby patroli na ulicach. Istotny spadek odnotowano ponadto w liczbie rozbojów – w sklepach o 59% oraz na ulicach – o 57%¹. Tak znaczne obniżenie liczby przestępstw przeciwko mieniu, patrząc na nie od strony teorii racjonalnego wyboru G. Beckera, nie powinno dziwić. W okresie tak licznych ograniczeń nakładanych na społeczeństwo, wybór tego rodzaju przestępstw przez potencjalnych sprawców nie jest bowiem ekonomicznie zasadny. Ewentualne zyski są znacznie niższe niż potencjalne straty².

Pierwsze miesiące pandemii we Włoszech przyniosły również spadek przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu: umyślnego uszkodzenia ciała, samobójstw oraz zabójstw – o około 65%. Taki spadek trudno jednak powiązać wyłącznie z wystąpieniem ograniczeń wynikających z pandemii, gdyż liczba tego rodzaju przestępstw i tak obniżała się we Włoszech w ostatnich latach.

Widoczny związek z zastosowaną przez rząd włoski izolacją zauważyć ponadto można w dwóch typach przestępstw: sutenerstwie, a więc czerpaniu korzyści z prostytucji, w którym nastąpił spadek o 77% oraz w handlu substancjami odurzającymi – w tym przypadku odnotowano spadek o 42% w liczbie popełnianych przestępstw.

Z drugiej jednak strony organizacje przestępcze, w tym włoska 'Ndrangheta postanowiły wykorzystać pandemię do zwiększenia swoich zysków z nielegalnego handlu wyrobami medycznymi (w tym produktami rzekomo leczącymi COVID-19) i środkami higienicznymi (maseczki, rękawice itp.) oraz przeniosły część swojej działalności do Internetu³.

Dane statystycznie podane przez Ministra Spraw Wewnętrznych Republiki Federalnej Niemiec za rok 2020 pokazują trend spadkowy w liczbie popełnianych przestępstw, zauważalny już od kilku lat. W roku 2020 zarejestrowano zgłoszenia 5,3 miliona przestępstw, co stanowiło spadek o 2,3% w stosunku do roku 2019. Jednocześnie daje się zauważyć wpływ pandemii wirusa COVID-19 i podjętych środków zaradczych na charakter przestępstw popełnianych na terenie Niemiec. Najbardziej widoczne jest to w odniesieniu do kradzieży samochodów – spadek o 16% w stosunku do roku poprzedniego, włamań – o 14% oraz kradzieży kieszonkowych – o 11%, przy jednoczesnym wzroście o ponad 11% liczby oszustw

¹ G. Travaini, P. Caruso, I. Merzagora, *Crime in Italy at the time of the pandemic*, „Acta Biomed” 2020, vol. 91, nr 2, s. 199 i n.

² Zob. T. Michalczyk, *Zachowania społeczne a sfera racjonalnych wyborów – aspekt komunikacji społecznej*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Seria: Pedagogika” 2004, t. 13, s. 276 i n.

³ G. Travaini, P. Caruso, I. Merzagora, *Crime in Italy...*, op. cit., s. 201.

internetowych oraz zgłoszonych przypadków przemocy domowej – o 6% i przemocy wobec partnera seksualnego o 4%. Odnotowano również wzrost liczby przypadków seksualnego wykorzystywania dzieci o niecałe 7%. Podczas gdy ogólna liczba przestępstw z użyciem przemocy spadła o 2,4%, liczba zabójstw w Niemczech wzrosła o 3,7%⁴.

Znacznie wyższy spadek przestępczości w stosunku do roku poprzedniego, bo o ponad 11%, odnotowano w roku 2020 w Austrii. Największe spadki – o ponad 22% odnotowano w grupie przestępstw przeciwko mieniu oraz o 8% – w grupie przestępstw z użyciem przemocy. Kategoria ta obejmuje czyny przeciwko życiu i zdrowiu, przeciwko wolności oraz przeciwko wolności seksualnej. W ramach przestępstw przeciwko mieniu największe spadki liczby zgłoszeń dotyczyły: włamań do mieszkań – o ponad 27%, kradzieży pojazdów mechanicznych – o niemal 34% oraz kradzieży kieszonkowych – o prawie 50%.

Z drugiej jednak strony w Austrii w roku 2020 odnotowano ponad 26% wzrost przestępstw w cyberprzestrzeni, co należy wiązać z zamykaniem fizycznych sklepów i przenoszeniem części życia gospodarczego do Internetu. Samych tylko oszustw w sieci (cyberoszustwa) obejmujących, m.in. oszustwa związane z zamówieniami w sklepach internetowych, nadużycia związane z kartami kredytowymi, *phishing* (czyli podszycie się pod inną osobę lub instytucję w celu wyłudzenia poufnych danych), było o prawie 12% więcej niż rok wcześniej. Niezwykle wysoki wzrost, bo o prawie 70% odnotowano w takich kategoriach przestępstw jak: ataki hakerskie, korupcja lub fałszowanie danych oraz nadużycia w przetwarzaniu danych⁵.

Według danych Ministerstwa Sprawiedliwości Republiki Francuskiej, dwa wprowadzone w roku 2020 *lockdowny* oraz inne ograniczenia związane z pandemią COVID-19 spowodowały duży spadek liczby zgłoszonych przestępstw. Liczba rozbojów, napadów z bronią w rękę, włamań, kradzieży samochodów i przypadków wandalizmu spadła w roku 2020 w porównaniu do roku 2019 nawet o 20%. Tylko w okresach *lockdownów* liczba zgłaszanych rozbojów i włamań spadła aż o 60%. Liczba oszustw spadła jedynie o 1%.

Natomiast wzrost liczby zgłaszanych we Francji przestępstw odnotowano w przypadku zgwałceń – o 11% rok do roku oraz w odniesieniu do przemocy domowej – o 10%, przy czym szczyt zgłoszeń w odniesieniu do tego ostatniego przestępstwa miał miejsce w czasie pierwszego *lockdownu* pomiędzy marcem a majem 2020 r. O 3% wzrosła liczba przypadków przemocy seksualnej, w tym zgwałceń. W ocenie Ministerstwa Sprawiedliwości większa liczba zgłoszonych przypadków przemocy wobec kobiet w kilku ostatnich latach jest wynikiem większej gotowości ofiar do powiadamiania policji i publikowania swoich do-

⁴ Za: <https://www.dw.com/en/germany-records-increase-in-murder-and-child-abuse-cases/a-57217668> [dostęp: 25.09.2021].

⁵ Za: https://www.bundeskriminalamt.at/501/files/PKS_2020_HP_20210412.pdf_20210412.pdf [dostęp: 25.09.2021].

świadczeń w mediach społecznościowych oraz lepszej wykrywalności tego rodzaju przestępstw po stronie francuskiej policji⁶.

Rok 2020 przyniósł w Portugalii najniższy w historii odnotowany poziom przestępczości. W porównaniu z rokiem 2019 odnotowano spadek ogólnego poziomu przestępczości o 11%, a w przypadku przestępstw z użyciem przemocy i innych przestępstw poważnych o 13%. Największe spadki przestępczości następowały w okresach wprowadzonych w Portugalii stanów nadzwyczajnych: pomiędzy marcem a majem 2020 r. spadek zgłoszeń o zdarzeniach przestępczych wyniósł prawie 29% a w okresie październik – grudzień 2020 – około 15%, przy czym w odniesieniu do przestępstw z użyciem przemocy spadki były jeszcze większe i wynosiły odpowiednio: 27 i 20%.

Oprócz generalnego spadku liczby zgłaszanych przestępstw, w kilku grupach nastąpił wzrost, który uzasadniany jest wpływem COVID-19. Chodzi tu o przestępstwa związane z wykorzystywaniem mediów elektronicznych, w szczególności jeżeli chodzi o oszustwa komputerowe⁷.

Wartym odnotowania jest fakt, iż przyjęta w kwietniu 2020 r. w związku z epidemią COVID-19 amnestia dla skazanych odbywających w więzieniu karę pozbawienia wolności, nie wpłynęła na wzrost przestępczości⁸.

W przypadku Hiszpanii jako pewną ciekawostkę należy zauważyć istotny wzrost kradzieży z domów wakacyjnych położonych na wybrzeżach tego kraju. Badanie obejmujące okres od 1 sierpnia 2019 r. do 31 lipca 2020 r. przeprowadzone pod auspicjami Hiszpańskiego Urzędu Towarzystw Ubezpieczeniowych i Reasekuracyjnych objęło 78 tysięcy przypadków włamań do nieruchomości jakie miały miejsce w tym okresie. Pokazało ono znaczny wzrost włamań do domów na wybrzeżu Morza Śródziemnego, przy jednoczesnym spadku włamań do domów na obszarze Madrytu. Tłumaczyć to można wprowadzonymi w związku z COVID-19 ograniczeniami w przemieszczaniu się, co spowodowało, że nieruchomości wakacyjne mieszkańców miejscowości znajdujących się wewnątrz kraju, w tym Madrytu, pozostały bez właściwego nadzoru i sprawcy czuli się bardziej bezkarni podejmując się włamania wiedząc, że znacznie spadło prawdopodobieństwo ich ujęcia na gorącym uczynku⁹.

Restrykcje w przemieszczaniu wprowadzone w Anglii i Walii w okresie od marca do maja 2020 r. miały istotny wpływ na poziom oraz strukturę przestęp-

⁶ Za: <https://www.rfi.fr/en/covid-cuts-french-crime-except-rape-domestic-violence> [dostęp: 25.09.2021].

⁷ Za: <https://www.theportugalnews.com/news/2021-04-09/lowest-ever-crime-rates-for-portugal/59194-rates-for-portugal-the-portugal-news> [dostęp: 25.09.2021].

⁸ Za: <https://www.criminaljusticenetwork.eu/en/post/portuguese-law-on-the-release-of-prisoners-due-to-the-covid-19-pandemic/> [dostęp: 25.09.2021].

⁹ Za: *COVID-19 causes an increase in burglaries in Spanish coastal homes*, <https://www.idealista.com/en/news/legal-advice-in-spain/2021/03/24/8873-covid-19-causes-an-increase-in-burglaries-in-spanish-coastal-homes> [dostęp: 25.09.2021].

czości. Przystępczość, co do zasady, obniżyła się (dane obejmują okres od marca 2020 do lutego 2021), za wyjątkiem zachowań antyspółecznych, np. zakłócanie spokoju sąsiadom (35% powyżej średniej) oraz przestępcstw narkotykowych (17% powyżej średniej)¹⁰.

Znaczne spadki odnotowano, podobnie jak w innych państwach, w rozbojach (ok. 30% poniżej średniej), włamaniach (ok. 25%), kradzieżach kieszonkowych (ok. 40% spadek), kradzieżach ze sklepów (spadek o ok. 25%) czy przestępcstwach drogowych (średnio około 30% spadek) oraz około 40% spadek w odniesieniu do innych typów kradzieży. Od około 10 do 20% (w zależności od badanego miesiąca) spadły przestępcstwa seksualne i z użyciem przemocy¹¹.

Analiza oficjalnych danych dotyczących przystępczości w Rosji w okresie pandemii spowodowanej rozprzestrzenianiem się infekcji COVID-19 za rok 2020 wskazuje na spadek liczby przestępcstw o charakterze ogólnokryminalnym. Liczba odnotowanych przestępcstw przeciwko osobom zmniejszyła się w porównaniu z rokiem 2019 o ponad 5%, w tym zabójstw i usiłowania zabójstwa o ponad 3%, a umyślnych zabójstw o 6,7%. Liczba przestępcstw ciężkiego uszczerbku na zdrowiu zmniejszyła się o prawie 7%.

Rok 2020 w Rosji przyniósł również znaczący spadek liczby rozbojów – o prawie 22% w porównaniu z rokiem 2019, kradzieży o ponad 16%, w tym kradzieży pojazdów o ponad 27%. Liczba włamań spadła o około 23%. W minionym roku w Rosji nastąpił też spadek o 2,5% liczby przestępcstw popełnionych przez osoby będące pod wpływem alkoholu i o prawie 15% – pod wpływem narkotyków.

Wprowadzone przez władze rosyjskie ograniczenia w poruszaniu się po kraju w związku z rozprzestrzenianiem się pandemii doprowadziły do zmniejszenia liczby przestępcstw różnego rodzaju (w tym rozbojów i kradzieży) popełnianych w przestrzeni publicznej (ulice, parki, place) o niemal 10%. Ponadto o prawie 10% spadła liczba przestępcstw popełnianych w rodzinie, w tym poważnego uszczerbku na zdrowiu o prawie 16%, umiarkowanego uszczerbku na zdrowiu o ponad 13%, a lekkiego uszczerbku na zdrowiu o 10%.

Jakościowa charakterystyka przystępczości w Rosji wskazuje na jej transformację i wzrost przestępcstw popełnianych z wykorzystaniem technologii informacyjnych i telekomunikacyjnych o ponad 73%, w tym: z wykorzystaniem Internetu o 91%, a z wykorzystaniem telefonów komórkowych o 88%. Przy czym spodziewany jest dalszy wzrost cyberprzestępcstw jako następstwo epidemii COVID-19¹².

¹⁰ T. Kirchmaier, C. Villa-Llera, *Covid-19 and changing crime trends in England and Wales*, London 2020.

¹¹ A. Dixon, G. Farrell, *A Year of COVID-19 and Crime in England and Wales*, „Statistical Bulletin on Crime And Covid-19” 2021, Issue 14.

¹² A. Majorow, A. Welikij, *Оттенок пандемии (Covid-19) в криминализации российского общества (A shade of pandemic (covid-19) in the criminalization of russian society)*, „Теория и практика противодействия преступности” 2021, no 1(28), s. 82–83.

Dane dotyczące wpływu pandemii COVID-19 na przestępczość w Turcji są szacunkowe i ograniczone wyłącznie do Istanbulu, jednak warto je choć skrótkowo przedstawić, gdyż w odniesieniu do nich wskazuje się, że wynikające z nich zmiany w przestępczości są następstwem COVID-19. I tak, podkreśla się 37% spadek w roku 2020 liczby przestępstw takich jak kradzieże oraz wymuszenia, natomiast o ponad 38% wzrost w porównaniu z rokiem 2019 liczby przypadków przemocy domowej, jako skutku wprowadzonych ograniczeń w poruszaniu się¹³.

Ciekawe dane statystyczne pochodzą ze Szwecji. Kraj ten w odpowiedzi na epidemię COVID-19 wybrał odmienną drogę postępowania niż pozostałe państwa europejskie. Przede wszystkim sprowadzała się ona do niewprowadzania ograniczeń związanych z poruszaniem się, przemieszczaniem oraz zgromadzeniami. Podczas gdy w innych państwach wprowadzono zakazy zgromadzeń, zamknięto restauracje, jednostki kultury (kina, teatry), obiekty sportowe, nakazywano noszenie maseczek czy pozostawanie w domu, w Szwecji takich ograniczeń (i w takiej skali) nie wprowadzono, uzasadniając to koniecznością nabycia przez Szwedów odporności zbiorowej.

Zebrane dane dotyczące okresu od marca do końca maja 2020 r. pokazują znaczący spadek przestępczości we wszystkich kategoriach – o ponad 9% w stosunku do okresu przed pandemią. Relatywnie największy spadek odnotowano w odniesieniu do kradzieży kieszonkowej – o 59% oraz w odniesieniu do przestępczości ekonomicznej – o 50%, jednak w tym ostatnim przypadku spadek ten wynika z niewielkiej liczby popełnionych czynów tego rodzaju. Spadek objął również włamania – o ponad 46% oraz rozboje – o około 20%. Na dotychczasowym poziomie pozostały kradzieże osobiste oraz przestępstwa narkotykowe. W przypadku większości pozostałych rodzajów przestępstw redukcja jest dość niewielka, w granicach 5–20%¹⁴.

2. COVID-19 a przestępczość w Polsce

O początku pandemii COVID-19 w Polsce można mówić od początku marca 2020 r., kiedy to zostały wykryte pierwsze przypadki zarażenia tym wirusem na terenie kraju. Obostrzenia w poruszaniu się po kraju obowiązywały od 25 marca do 11 kwietnia 2020 r. Jeszcze dłużej zamknięte były granice Polski, bo od 15 marca do 13 kwietnia tegoż roku. Znoszenie wprowadzonych ograniczeń następowało od 20 kwietnia 2020 r., by ponownie – w związku z wystąpieniem tzw.

---

¹³ R. Macit, *The impact of COVID-19 on Crime*, [w:] V. Bozkurt, G. Dawes, H. Gulerce, P. Westenbroek (red.), *The Societal Impacts of Covid-19. A Transnational Perspective*, Istanbul 2021, s. 166–169.

¹⁴ M. Gerell, J. Kardell, J. Kindgren, *Minor covid-19 association with crime in Sweden*, „Crime Science” 2020, no 19.

drugiej fali pandemii i wzrastającą liczbą zakażeń wirusem – od 8 sierpnia stopniowo rozpoczął ich przywracanie¹⁵.

Warto zauważyć, że epidemia COVID-19 stała się pretekstem do wprowadzenia szeregu zmian w przepisach szeroko rozumianego prawa karnego¹⁶. Oprócz, wydawałoby się oczywistych regulacji wynikających z konieczności ograniczenia prowadzenia postępowań karnych i sądowych przy udziale ich uczestników w związku z wprowadzonymi zmianami w zakresie przemieszczania się oraz wstrzymania biegu terminów procesowych i sądowych z wyłączeniem spraw pilnych¹⁷, czy dotyczących zajęcia przedmiotów mających znaczenie dla zdrowia lub bezpieczeństwa publicznego (art. 232b k.p.k.) albo umożliwiających udzielenia skazanemu przerwy w wykonywaniu kary pozbawienia wolności w okresie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19, dokonano również szeregu zmian w przepisach kodeksu karnego.

Zmiany w kodeksie karnym zmierzały do zaostrzenia odpowiedzialności karnej za niektóre przestępstwa. Wskazać tu należy:

- art. 161 k.k. – przestępstwo narażenia na zarażenie, w którym znacząco podniesiono przede wszystkim górne granice zagrożenia karnego (przy narażeniu na zarażenie wirusem HIV (§ 1) – z 3 do 8 lat pozbawienia wolności, a w przypadku narażenia na zarażenie chorobą weneryczną lub zakaźną, ciężką chorobą nieuleczalną lub realnie zagrażającą życiu (§ 2) z dotychczasowej kary grzywny, kary ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku wprowadzono wyłącznie możliwość orzeczenia kary pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 oraz dodano typ kwalifikowany – narażenia na zarażenie chorobą weneryczną lub zakaźną, ciężką chorobą nieuleczalną lub realnie zagrażającą życiu zagrożony karą od roku do 10 lat pozbawienia wolności; ponadto typ kwalifikowany – w przeciwieństwie do dwóch pozostałych ścigany jest z oskarżenia publicznego;

¹⁵ Ograniczenia związane z rozwojem pandemii wprowadzano na podstawie rozporządzeń. Najważniejsze z nich to: *Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego* (Dz.U. z 2020 r., poz. 433 z późn. zm.), *Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii* (Dz.U. z 2020 r., poz. 491 z późn. zm.), *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii* (Dz.U. z 2020 r., poz. 1356 z późn. zm.)

¹⁶ Szerzej o zmianach wprowadzonych w przepisach prawa: *Koronawirus a prawo*, W. Jarzyński, K. Gołębiowska (red.), Warszawa 2020, http://mustreadmedia.pl/wp-content/uploads/2020/04/Koronawirus-a-prawo_raport_6_4_2020.pdf [dostęp: 25 września 2021].

¹⁷ Katalog spraw pilnych został określony ustawą z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 568 z późn. zm.) i był w okresie późniejszym kilkakrotnie zmieniany, by dnia 20 października 2020 r. zostać uchylony.

- art. 190a k.k. – przestępstwo uporczywego nękania, gdzie zmieniono granice odpowiedzialności za typ podstawowy (§ 1) z dotychczasowej kary pozbawienia wolności do lat 3 do kary od 6 miesięcy do 8 lat pozbawienia wolności oraz za typ kwalifikowany (§ 3 – targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie – z kary od roku do lat 10 na karę pozbawienia wolności od lat 2 do lat 10;
- art. 278a k.k. – kradzież szczególnie zuchwała – przestępstwo to obowiązywało już na gruncie kodeksu karnego z 1969 r.; jest to typ kwalifikowany kradzieży (definicję zawarto w art. 115 § 9a k.k.) zagrożony karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

Ponadto przywrócono obowiązujące do 30 czerwca 2015 r. zasady orzekania kary łącznej, zaostrzono wymiar kary orzekanej za czyn ciągły oraz podwyższono dolne granice kary ograniczenia wolności oraz kary grzywny, które mogą być orzekane zamiast kary pozbawienia wolności.

Z kolei w Kodeksie wykroczeń dodano art. 65a wprowadzający odpowiedzialność każdego, kto umyślnie, nie stosując się do wydawanych przez funkcjonariusza Policji lub Straży Granicznej, na podstawie prawa, poleceń określonego zachowania się, uniemożliwia lub istotnie utrudnia wykonanie czynności służbowych, i umożliwiającą wymierzenie wobec takiej kary aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny¹⁸.

Warto zwrócić uwagę na jeszcze jedną ważną zmianę również w Kodeksie wykroczeń, która weszła w życie pod koniec 2020 r. Dotyczy to art. 66b k.w. wprowadzającego nowy typ wykroczenia, polegającego na niestosowaniu się do wydanego przez Policję, Żandarmerię Wojskową lub sąd nakazu natychmiastowego opuszczenia wspólnie zajmowanego mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia lub zakazu zbliżania się do mieszkania i jego bezpośredniego otoczenia, wydanego w związku z przemocą w rodzinie. Czyn zagrożony został karą aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny. Celowość wprowadzenia tego przepisu uzasadniona była zmianami w kodeksie postępowania cywilnego, ustawie o policji i ustawie o Żandarmerii Wojskowej¹⁹. Zmiany wprowadziły nowe procedury związane z natychmiastowym odseparowaniem sprawcy przemocy od osób dotkniętych przemocą, których ochrona w czasie pandemii znacząco się pogorszyła²⁰.

Liczne zmiany w funkcjonowaniu społeczeństwa spowodowane epidemią COVID-19 również w Polsce nie pozostały bez wpływu na kształt i charakter

¹⁸ Zmiany w kodeksie karnym oraz kodeksie wykroczeń wprowadzone zostały cytowaną w poprzednim odniesieniu ustawą z dnia 31 marca 2020 r. oraz – w zakresie art. 278a k.k. – ustawą z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1072).

¹⁹ Ustawa z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 956).

²⁰ P. Wiktorska, *Prawne aspekty odseparowania sprawcy od osoby doświadczającej przemocy*, „Prawo w Działaniu” 2021, nr 45, s. 87–88.

przestępczości, w tym w szczególności na tzw. podaż okazji przestępczych²¹. Zamknięcie w domach, praca zdalna, zmniejszyły liczbę przestępczości zgłoszonej i zarejestrowanej w pierwszym okresie pandemii, co nie znaczy, że przestępcy nie zaczęli przystosowywać się do nowej sytuacji.

Badania przeprowadzone przez naukowców z Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości oparte o analizę danych z Systemu Wspomagania Dowodzenia Policji za okres od marca do czerwca 2020 r. pokazały, że w porównaniu z analogicznym okresem roku poprzedniego nastąpił znaczny spadek zgłoszeń w niemal każdym rodzaju przestępczości, którą określić można mianem „klasycznej”: w odniesieniu do wymuszeń rozbójniczych wyniósł on blisko 18%, dla wypadków losowych – niemal 17%, zgłoszenia dotyczące uszkodzenia ciała – spadek o prawie 10%, a dotyczące rozboju, przestępstw narkotykowych, oszustwa, ujawnienia osoby poszukiwanej/zatrzymanej – o niemal 9%. O około 8% mniejsza była liczba zgłoszeń dotyczących przestępstw związanych ze zdarzeniami w ruchu lądowym, wodnym i powietrznym, a o 6% – przestępstw o podłożu seksualnym, o 5% spadły zgłoszenia dotyczące kradzieży i zatrzymania na gorącym uczynku. Na podobnym poziomie jak w roku 2019 były zgłoszenia dotyczące interwencji domowych, pożarów, zgonów, przestępstw przeciwko bezpieczeństwu państwa oraz samobójstw i kradzieży z włamaniem. Wzrost zgłoszeń natomiast odnotowano w dwóch kategoriach przestępstw: związanych z zakłócaniem porządku publicznego (o 1,5%) oraz zabójstw (o prawie 8,5%)²².

O ile zmniejszenie liczby zgłoszeń w niektórych kategoriach czynów, jak zdarzenia w ruchu lądowym, uszkodzenia ciała, rozboju czy kradzieży, dosyć łatwo można tłumaczyć z wprowadzonym w objętych badaniami *lockdownem* zmuszającym ludzi do przebywania w domach, o tyle zwiększenia się liczby zgłoszeń dotyczących zabójstwa trudno już w sposób prosty uzasadnić (choć wskazać należy że liczba miesięcznych zgłoszeń nie przekroczyła 43 w kwietniu 2020 r. wobec 35 w tym samym miesiącu roku 2019)²³.

Warto jeszcze zwrócić uwagę na jeden aspekt związany z przymusową izolacją, który jednak nie znalazł odzwierciedlenia w statystykach, a mianowicie na przemoc domową. Konieczność nieustannego przebywania w domu miała wpływ na bezpieczeństwo osób będących ofiarami tego rodzaju przemocy. Nie może zatem dziwić, że po chwilowym spadku interwencji policyjnych dotyczących przemocy domowej w marcu i kwietniu 2020 r., ich liczba – w porównaniu z rokiem 2019 – w kolejnych dwóch miesiącach znacząco wzrosła²⁴.

Spadki liczby wykroczeń w okresie marzec – czerwiec 2020 r. w porównaniu z analogicznym okresem roku 2019 dotyczyły w największym stopniu wykro-

²¹ Szerzej: J. Błachut, A. Gaberle, K. Krajewski, *Kryminologia*, Gdańsk 2001, s. 243–252.

²² P. Ostaszewski, J. Klimczak, J. Włodarczyk-Madejska, *Przestępczość i wymiar sprawiedliwości w pierwszym roku pandemii COVID-19*, Warszawa 2021, s. 35–36.

²³ *Ibidem*, s. 42.

²⁴ *Ibidem*, s. 58.

czeń: przeciwko bezpieczeństwu osób i mienia w komunikacji (o 30%), przeciwko urządzeniom użytku publicznego (ponad 23%), z ustawy o wychowaniu w trzeźwości o przeciwdziałaniu alkoholizmowi, obyczajności publicznej, przepisów o ochronie zwierząt, skłanianiu do żebractwa – o około 20%, a o około 10% przeciwko przepisom o ochronie przyrody. Wzrost liczby wykroczeń dotyczył zaś czynów przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu (o ok. 50%), przeciwko bezpieczeństwu osób i mienia (o 30%) oraz przeciwko mieniu a także przepisom o rybactwie śródlądowym (o około 5–7%)²⁵.

Wszyscy analizujący zmiany w przestępczości w okresie pandemii COVID-19 wskazują na przesunięcie się jej w świat wirtualny, co jednak na razie nie znajduje istotnego potwierdzenia w danych statystycznych.

Dane Policji dotyczące liczby przestępstw stwierdzonych²⁶ pokazują wzrost liczby oszustw komputerowych (art. 287 k.k.) w roku 2020 w stosunku do 2019 o ponad 9,5%, podłączenia się do cudzego aparatu telefonicznego (art. 285 k.k.) o ponad 11%, ale również bardziej „klasycznych” przestępstw przeciwko mieniu: kradzieży z włamaniem (art. 279 k.k.) – o ponad 4%, kradzieży leśnej (art. 290 k.k.) – ponad 3% oraz paserstwa (art. 291 k.k.) – ponad 7 %, przy odnotowywanych spadkach w pozostałych kategoriach przestępstw z tego rozdziału (np. w odniesieniu do oszustwa z art. 286 k.k. o niespełna 2%).

W odniesieniu do przestępstwa wytworzenia programu komputerowego do popełnienia przestępstwa (art. 269b k.k.) odnotowano niewielki wzrost przestępstw stwierdzonych w stosunku do 2019 r. o około 5%.

Co ciekawe, dane dotyczące liczby przestępstw stwierdzonych odnotowują spadek we wszystkich typach przestępstw zawartych w rozdziale XXXVI kodeksu karnego „Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu” poza art. 303 k.k. – nierzetelne prowadzenie dokumentacji (o 37% – jednak takich przypadków w roku 2020 było tylko 8), art. 305 k.k. – udaremnienie przetargu (wzrost o ponad 11%) oraz art. 306 k.k. – usuwanie lub fałszowanie oznaczeń towaru, w przypadku którego nastąpił wzrost o 10%.

Należy wskazać, że dane dotyczące liczby przestępstw stwierdzonych w całym roku 2020 w stosunku do roku 2019 potwierdziły analogiczne trendy spadkowe i wzrostowe w kategoriach przestępstw zgłaszanych analizowanych przez zespół badawczy Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości.

Odnotować również należy, że wzrosła o ponad 220% liczba przestępstw stwierdzonych z art. 160 k.k. – narażenia na zarażenie chorobą wywołaną wirusem HIV, chorobą zakaźną lub weneryczną (20 przypadków w roku 2020 wobec 9 w 2019), co można powiązać z działaniami Policji podejmowanymi w związku z epidemią COVID-19.

²⁵ Ibidem, s. 43.

²⁶ Dane statystyki przestępstw stwierdzonych pochodzą ze strony <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny> [dostęp: 25.09.2021].

Z pewnością epidemia COVID-19 przyniosła w Polsce nowe formy popełniania przestępstw tradycyjnych. Pojawiły się bowiem oszustwa związane z obrotem materiałami o przeznaczeniu medycznym i ochronnym – maseczkami, rękawiczkami, żelami, testami czy respiratorami, w postaci fałszywych aukcji internetowych lub ogłoszeń na portalach handlu elektronicznego. Ponadto w związku ze znacznym zwiększeniem cen tego rodzaju towarów zwiększył się zakres działań o charakterze lichwiarskim mających na celu nadmierne wzbogacenie się podmiotów oferujących takie towary²⁷.

Można również oczekiwać, że w związku z przeniesieniem się handlu do Internetu dochodzić może tak do oszustw, kradzieży danych osobowych oraz danych kart płatniczych, jednak specyfika tych czynów powoduje, że ich wykrycie jest trudne i czasochłonne, a ich *modus operandi* trudno jednoznacznie powiązać z panującą epidemią COVID-19.

Podsumowanie

Przedstawione w artykule dane dotyczące przestępczości w czasie pandemii COVID-19 pokazują, że mimo różnic wynikających z położenia poszczególnych państw można dostrzec wspólne dla nich trendy.

Przed wszystkim zauważalny spadek odnotowano w odniesieniu do przestępstw przeciwko mieniu, w tym w szczególności kradzieży, a także włamań, co należy bezpośrednio wiązać z wprowadzonymi w poszczególnych państwach ograniczeniami w poruszaniu się bądź wręcz z koniecznością izolowania się w domach. Wyjątkiem na tym tle wydaje się być Hiszpania, która – w związku z *lockdownem* – odnotowała wzrost włamań i kradzieży do niezamieszkanymi w tym czasie domów wypoczynkowych znajdujących się w większości na wybrzeżu Morza Śródziemnego.

Jako efekt ograniczeń w przestrzeni publicznej należy odnotować spadek liczby rozbojów. W związku ze zmniejszonym ruchem drogowym w szeregu państw spadła liczba przestępstw i wykroczeń drogowych.

Z drugiej jednak strony, również jako skutek *lockdownu*, zwiększyła się liczba zgłoszeń dotyczących przemocy domowej oraz przestępstw seksualnych, jak też przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu. Przeciwny trend zaobserwowano jedynie w Rosji, gdzie zauważono istotny spadek przestępstw popełnianych w rodzinie.

Zgodnie z przewidywaniami we wszystkich analizowanych państwach odnotowano wzrost przestępstw w cyberprzestrzeni. Przed wszystkim dotyczyło to oszustw internetowych związanych ze sprzedażą on-line, nadużyć związanych z kartami kredytowymi, *phishingu* albo ataków hakerskich.

---

²⁷ Informacje pochodzą z doniesień medialnych a także obserwacji własnych autora.

Pojawiły się również nowe metody popełniania przestępstw związane z wystąpieniem epidemii COVID-19, a polegające na osiąganiu nadmiernych korzyści z tytułu sprzedaży środków higienicznych (maseczki, rękawice, środki dezynfekujące) albo nielegalnego handlu wyrobami medycznymi czy oszustw związanych z wprowadzaniem do obrotu produktów rzekomo leczących z wirusa COVID-19.

Interesujące będzie kontynuowanie analiz danych statystycznych, czy kolejne fazy pandemii utrwalały odnotowane dotychczas zmiany w strukturze przestępczości czy wręcz przeciwnie – będą to jedynie trendy o charakterze przejściowym. W tej chwili jednak trudno na takie pytania odpowiedzieć.

Bibliografia

Wykaz literatury

- Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., *Kryminologia*, Gdańsk 2001.
- Dixon A., Farrell G., *A Year of COVID-19 and Crime in England and Wales*, „Statistical Bulletin on Crime And Covid-19” 2021, Issue 14.
- Gerell M., Kardell J., Kindgren J., *Minor covid-19 association with crime in Sweden*, „Crime Science” 2020, No. 19.
- Kirchmaier T., Villa-Llera C., *Covid-19 and changing crime trends in England and Wales*, London 2020.
- Koronawirus a prawo*, Jarzyński W., Gołębiwska K. (red.), Warszawa 2020, http://mustreadmedia.pl/wp-content/uploads/2020/04/Koronawirus-a-prawo_raport_6_4_2020.pdf.
- Macit R., *The impact of COVID-19 on Crime*, [w:] Bozkurt V., Dawes G., Gulerce H., Westenbroek P. (red.), *The Societal Impacts of Covid-19. A Transnational Perspective*, Istanbul 2021.
- Majorow A.W., Welikij A.A., *Оттенок пандемии (Covid-19) в криминализации российского общества (A shade of pandemic (covid-19) in the criminalization of russian society)*, „Теория и практика противодействия преступности” 2021, No 1(28).
- Michalczyk T., *Zachowania społeczne a sfera racjonalnych wyborów – aspekt komunikacji społecznej*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Seria: Pedagogika” 2004, t. 13.
- Ostaszewski P., Klimczak J., Włodarczyk-Madejska J., *Przestępczość i wymiar sprawiedliwości w pierwszym roku pandemii COVID-19*, Warszawa 2021.
- Travaini G., Caruso P., Merzagora I., *Crime in Italy at the time of the pandemic*, „Acta Biomed” 2020, vol. 91, nr 2.
- Wiktorska P., *Prawne aspekty odseparowania sprawy od osoby doświadczającej przemocy*, „Prawo w Działaniu” 2021, nr 45.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 568 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 30 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 956).
- Ustawa z dnia 19 czerwca 2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1072).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. z 2020, poz. 433 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. z 2020, poz. 491 z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 sierpnia 2020 r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. z 2020, poz. 1356 z późn. zm.).

COVID-19 and crime – a look from European and national perspectives

Summary

This paper presents, on the example of selected European countries, including Poland, changes in the image of crime occurring as a result of the onset of the global COVID-19 pandemic in 2020. The results of studies conducted in the first months of the pandemic, although limited by the availability of research results, allow only a partial grasp of the shaping trends of changes in the social phenomenon of crime. Those findings are extremely interesting because – for the first time – we are dealing with the occurrence of a phenomenon whose impact is global, and in this context, we can also assess changes in the trends of crime: its size, nature and types.

Keywords: COVID-19, pandemic, crime, change, trend, social phenomenon.